

Skogsborg

Fastigheten Skogsborg 1:17, Köpings socken, Köpings kommun, Västmanland

Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2014:33
ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Skogsborg

Fastigheten Skogsborg 1:17
Köpings socken
Köpings kommun
Västmanland

Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2014 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2014:33

Författare Annica Ramström

Grafisk form Nina Balknäs @ Högtorps Diverse

Omslagsfoto Stensättning på gravfältet Köping 118:1.

I bakgrunden syns en källare som är ingrävd i åsen.

Foto från norr av Annica Ramström.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_140001.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	7
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod	7
Arkiv- och kartanalyser	8
Inventering	8
Utredningsgrävning	9
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen.....	10
Referenser	11
Administrativa uppgifter	12
Bilagor.....	13
Bilaga 1. Schakttabell	

Skogsborg

Figur 1. Översikt över utredningsområdet Skogsborg, markerat med en röd ring, i förhållande till Köping. På kartan syns de i texten omtalade gravfälten Köping 118:1, 39:1, 157:1, 34:2 samt 33:1.

Sammanfattning

Området vid Skogsborgs gård, fastigheten Skogsborg 1:17 är, enligt Köping kommuns detaljplan, tänkt för ett framtida bostadsområde med cirka 5–10 småhus. Utredningsområdet är 15 000 kvadratmeter stort och används i dag bland annat som ristipp. Den övriga marken består av igenvuxen tomtmark och gles skog.

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra i vilken utsträckning det förekom fasta fornlämningar inom det planerade arbetsområdet, samt att framställa ett fullgott underlag till Länsstyrelsen och Köpings kommun inför en fortsatt hantering av ärendet. Metoden för den arkeologiska utredningen har bestått av kart- och arkivstudier, fältinventering samt utredningsgrävning.

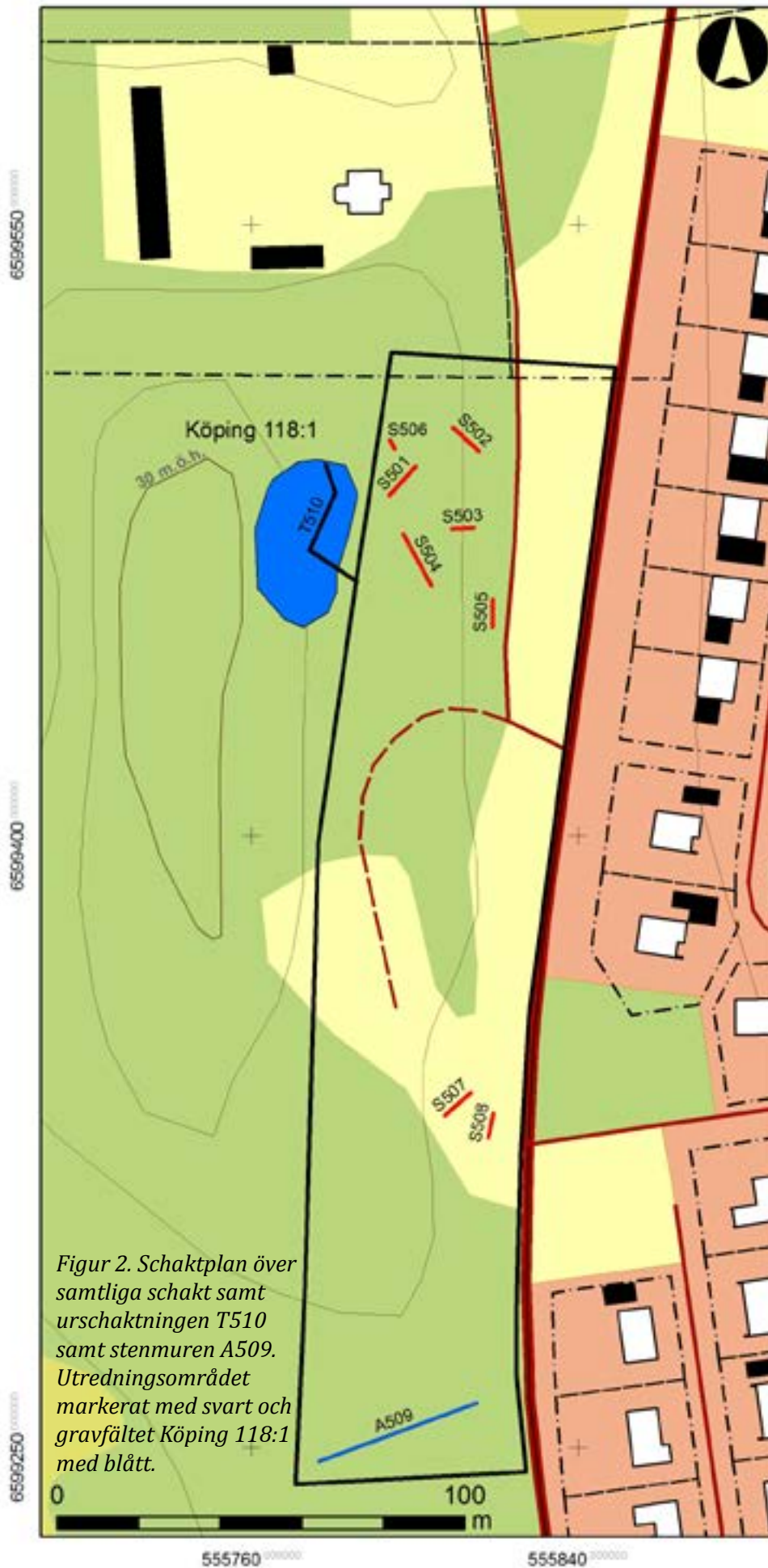
Enligt den ekonomiska kartan från år 1964 har gården Skogsborg bestått av en mangårdsbyggnad med flera ekonomibygnader. Dessa revs under 1970-talet. Laga skifteskartan från år 1864 över Jemmertuna by visar att Skogsborg under 1800-talet varit obebyggd mark som hört till gården A i Jemmertuna.

Fältinventeringen visade att omfattande markberedning gjorts inom Skogsborgs gårdstomt och att den härrör från två skeden. Det ena tillfället var inför anläggandet av gården och det andra skedde i samband med rivningen. Bland annat har en urschaktning gjorts vid något av tillfällena precis intill gravfältet Köping 118:1. Då platsen är urschaktad enligt linjen T510 (se figur 2) bildas en kraftig kant där moränåsen schaktats ned mot dagens marknivå. Då urschaktningen är gjord inom den yta som utgör gravfältet enligt fornminnesinventeringen finns risken att gravar har schaktats bort. Detta förstärks av de gravar som ligger längst mot väster idag ligger nära urschaktningen. Enligt Fornsök ska gravfältet innehålla 10 synliga lämningar bestående av 1 hög och 9 runda stensättningar. Vid specialinventeringen av gravfältet kunde endast högen och 6 runda stensättningar identifieras. De gravar som eventuellt funnits öster om gravfältets begränsning och inom utredningsområdet har i så fall försvunnit vid urschaktningen. Inget av arkeologiskt intresse iaktogs i de schakt som drogs invid gravfältet.

I den mittersta delen av utredningsområdet drogs två schakt på en stenfri platå vilken bedömdes som ett bra förhistoriskt boplatssläge. Båda schakten uppvisade samma stratigrafi. Under grästorven fanns ett 0,2 meter tjockt odlingslager, i botten lera. Inget av arkeologiskt intresse iaktogs i schakten.

Inledning

Inför en eventuell nybyggnation av småhus har Arkeologgruppen AB utfört en arkeologiska utredning etapp 1 och 2 inom fastigheten. Utredningen genomfördes i september 2014 av Annica Ramström och Helmut Bergold på uppdrag av Köpings kommun och Länsstyrelsen i Västmanland.

Figur 2. Schaktplan över samtliga schakt samt urschaktningen T510 samt stenmuren A509. Utredningsområdet markerat med svart och gravfältet Köping 118:1 med blått.

Utredningsområdet uppgick till 15 000 kvadratmeter. Det utgjorde igenvuxen tomtmark i norr och en ristipp samt glesbevuxen skog i söder.

Bakgrund och kulturmiljö

Undersökningsområdet är beläget på den östra sidan av en höjdsträckning som idag sträcker sig mellan Skogsborg och Uckelsta. På både den östra och västra sidan av höjdsträckningen, som utgörs av en ås, breder bördiga dalgångar ut sig. Väster om åsen finns fortfarande åkermark medan den östra sidan bebyggts med småhus i slutningen ned mot Kölstaån.

Längs åsträckningen finns en handfull gravfält (Köping 39:1, 157:1, 34:1–2 och 33:1) som främst vänder sig mot öster och Kölstaån. Okulärt kan gravarna grovt dateras till järnåldern. Väster om undersökningsområdet finns det sedan tidigare kända gravfältet Köping 118:1 som består av 10 synliga gravar, varav 1 hög och 9 runda stensättningar. Gravfältet har en oklar begränsning mot öster och utredningsområdet. Intill gravfältet finns enligt anteckningar i Fornsök flera oregelbundna förhöjningar som kan vara gravar.

Cirka 300 meter norr om gravfältet Köping 118:1 ligger ytterligare ett gravfält invid byn Sylta, Köping 39:1. Vid fornminnesinventeringen 1988 bedömdes gravfältet som undersökt och borttaget i samband med utbyggnaden av E18 år 1962. Vid en kartering 2007 av Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen påträffades dock 14 stensättningar och en stensträng som visade sig höra till lämningen Köping 39:1 (Hermodsson 2008).

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra i vilken utsträckning det förekom fasta fornlämningar inom det planerade arbetsområdet, samt att framställa ett fullgott underlag till Länsstyrelsen och Köpings kommun inför en fortsatt hantering av ärendet.

Metod

Metoden för den arkeologiska utredningen har bestått av kart- och arkivstudier, fältinventering samt utredningsgrävning.

Kart- och arkivstudierna omfattade en genomgång av de digitala arkiven. Fornsök granskades i syfte att klarlägga den befintliga fornlämningsbilden i området. Vidare gjordes en kontroll av tidigare utredningar eller undersökningar i närområdet. Lantmäteriets historiska kartmaterial på nätet, som innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv och Lantmäterimyndighetens kartarkiv, har använts för att analysera det historiska kartmaterialet. Statens Historiska Museums fynddatabas har använts för att spåra eventuella arkeologiska lösfynd i området.

Fältinventeringen innebar att utredningsområdet besiktigades okulerat i syfte att hitta tidigare inte kända forn- och/eller kulturlämningar ovan mark samt bedöma eventuella förhistoriska boplatsslägen. Vid inventeringen ingick även att göra en specialinventering av gravfältet Köping 118:1 för att konstatera om det fanns gravar utanför den markering som återfinns i Fornsök. Gravarna identifierades men mättes inte in. Några enskilda beskrivningar av dessa var heller inte aktuellt. Resultaten från fältinventeringen låg sedan till grund för den fortsatta utredningen etapp 2 vid val av schaktens placering.

Syftet med utredningsgrävningen var att fastställa eventuella fornämningar som inte är synliga ovan mark. Grävningen genomfördes med sökschaktsgrävning med grävmaskin, där marken banades av skiktvis ned till anläggnings-, kulturlager-, eller steril nivå. Samtliga schakt mättes in med GPS enligt koordinatsystemet SWEREF 99TM och beskrevs.

Arkiv- och kartanalyser

Enligt ekonomiska kartan från år 1964 har gården Skogsborg bestått av en mangårdsbyggnad med flera ekonomibyggnader. Dessa revs under 1970-talet. Söder om mangårdsbyggnaden fanns enligt kartan en större frukträdgård där trädgårdens frukter måste ha varit av en sådan mängd att den har varit för avsalu.

Laga skifteskartan från år 1864 över Jemmertuna by visar att Skogsborg under 1800-talet varit obebyggd mark som hört till gården A i Jemmertuna, en av de gårdar som inte kom att skiftas ut när laga skiftet genomfördes i byn. Från 1870-talet och framåt avsöndrar flera av gårdarna inom den tidigare byn sina marker till bland annat nybyggnation. Det är så gården Skogsborg har tillkommit, genom en försäljning av marken. De eventuella lämningar som är synliga ovan mark och härrör från denna gård är inte fornämning enligt kulturmiljölagen.

Inventering

Fältinventeringen visade att omfattande markberedningsarbeten gjorts inom Skogsborgs gårdstomt och att de härrör från två tillfällen. Det ena tillfället är inför anläggandet av gården och det andra tillfället skedde i samband med rivningen. Bland annat har en urschaktning, T510, gjorts vid något av tillfällena precis intill gravfältet Köping 118:1 (se figur 2). Vid gränsen för urschaktningen har det schaktats ned cirka 1 meter. I den södra delen av urschaktningen vidtar en i åsen ingrävd källare. De gravar som eventuellt funnits öster om gravfältets begränsning har försvunnit vid urschaktningen. Specialinventeringen av gravfältet visade att den utbredning av gravfältet som finns i Fornsök stämmer väl med dagens utbredning mot norr, söder och väster medan den däremot inte stämmer mot öster. Samtliga gravar ligger cirka 20 meter från utredningsområdets östra

gräns. Då platsen är urschaktad enligt linjen T510 (se figur 2) bildas en kraftig kant där moränåsen schaktats ned mot dagens marknivå. Då urschaktningen är gjord inom den yta som utgör gravfältet enligt fornminnesinventeringen finns risken att gravar har schaktats bort. Detta förstärks av de gravar som ligger längst mot väster idag ligger nära urschaktningen. Enligt Fornsök ska gravfältet innehålla 10 synliga lämningar bestående av 1 hög och 9 runda stensättningar. Vid specialinventeringen av gravfältet kunde endast högen och sex runda stensättningar identifieras. Vid inventeringstillfället var dock den norra, flackare delen av gravfältet belamrad med dumpat skräp i form av tomma oljefat, sönderrostade metallföremål som hängrännor, plåtar och så vidare. Utöver skräpet hade det här partiet även använts som privat ristipp. Möjligen skulle diskrepansen mellan fornminnesinventeringen som gjordes år 1988 och specialinventeringen bero på att gravar finns under skräpet och riset men det kan också bero på att de schaktats bort när gården som legat på platsen revs. Inga av de förhöjningar som konstaterades vid fornminnesinventeringen kunde identifieras vid inventeringstillfället. Gårdsläget bedömdes som ett bra förhistoriskt boplatsläge.

Området söder om avtagsvägen, där mangårdsbyggnaden och fruktträdgården tidigare legat används idag som kommunens ristipp. Enligt boende i området har tippen tidigare använts som sten- och/eller byggtipp. På flygfoto över området syns tippområdet tydligt. Vid fältinventeringen kunde också konstateras att området byggts på och förändrats så pass mycket att det inte var nödvändigt att söka en ursprunglig marknivå då området inte bedömdes som ett bra boplatsläge.

Ytterligare söder om tippen fanns ett mindre uppodlat parti med sandig jord på en höjd av 26 meter över havet. Området bedömdes intressant för en förhistorisk boplat i svag sydsluttning.

Ytterligare söderut övergick terrängen till att bli kraftigt sluttande. Marken bestod av storblockig morän. Området bedömdes som mindre intressant ur arkeologisk synvinkel.

Längst i söder hittades en stenmur, A509, vilken utgör gränsen för Skogsborgs ägor. Muren som sträcker sig i östvästlig riktning är 41 meter lång, 0,3–0,4 meter bred och 0,5 meter hög. Stenen som är lagd i två varv är utrasad eller slarvigt lagd. Den består av natursten i storleken 0,3–0,5 meter. Murens antikvariska status är övrig kulturhistorisk lämning.

Utredningsgrävning

Sex stycken utredningsschakt drogs i den norra delen av utredningsområdet där de tre uthusen varit belägna. Syftet med schakten var att utröna om det eventuellt kunna finnas skadade gravar i området eller en förhistorisk boplat. Samtliga schakt innehöll fragmentariska byggnadsrester från rivningen av husen. Schakten visade också att

området nivellerats i samband med byggnationen eller rivningen, vilket skapat den platå som är synlig idag. Inget av arkeologiskt intresse iaktogs i schakten.

I den mittersta delen av utredningsområdet drogs två schakt på en stenfri platå. Båda schakten uppvisade samma stratigrafi. Under grästorven fanns ett 0,2 meter tjockt odlingslager, i botten lera. Inget av arkeologiskt intresse iaktogs i schakten.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Arkeologgruppen AB har följt den undersökningsplan som upprättades utifrån Länsstyrelsens kravspecifikation när det gäller syfte och metod. Arkeologgruppen anser att utredningsområdet är ordentligt belyst genom arkiv- och kartstudier, fältinventering, specialinventering av Köping 118:1 samt utredningsgrävning.

Föreliggande rapport samt fältarbete har hållit sig inom den stipulerade kostnadsberäkningen samt delgivits Länsstyrelsen i Västmanlands län samt Köpings kommun inom den avsatta tiden för arbetet.

Referenser

Tryckta källor

Hermodsson, Ö. 2008. *Kartering av gravfält vid Sylta. En välbevarad del av ett undersökt gravfält. Arkeologisk särskild utredning, Köping 39:1, Sylta 2:10 och 2:12, Köpings stad, Västmanland. Kulturmiljövård Mälardalen, Rapport 2008:12.*

Otryckta källor

Kartor

Ekonomiska kartan 1964, Rikets allmänna kartverk akt:
Vista J133-11g0c65.

Laga skifte Jemmertuna. 1864. Lantmäterimyndigheternas arkiv akt:
19-köp-205.

Administrativa uppgifter

Landskap: Västmanland
Län: Västmanlands län
Kommun: Köpings kommun
Socken: Köpings socken
Fastighet: Skogsborg 1:17

Arkeologgruppens diarienummer: Ag 2014_34
Länsstyrelsens diarienummer: 431-3290-14
Projektnr: 2014_34
Fornlämningsnr: —

Projektledning:

Annica Ramström och Helmut Bergold

Personal:

Annica Ramström och Helmut Bergold

Undersökningstid: 2014-09-10 till 2014-09-12

Exploateringsyta: 15 000 m²

Undersökt yta: 15 000 m²

Läge: Ekonomiska kartan, blad Vista 11G 0c

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

—

Digitalt arkiv:

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:

Inga fynd omhändertogs.

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Längd/m	Djup/m	Beskrivning	Anläggningar
501	5	0,35	Under grästorven fanns omrörda massor med lera, grus och sten som även innehöll taktegel och moderna elsopor såsom proppar. I botten sandig grus.	
502	6	0,2	Under grästorven fanns resterna efter en övertorvad väg. Vägen var belagd med grus och taktegel. I botten grus.	
503	5	0,3	Under grästorven fanns siltig grå sand och moränsten, i botten storblockig morän.	
504	6	0,2-0,4	Under grästorven fanns grå siltig sand blandad med rivningsmassor främst i form av taktegel. Under detta storblockig morän.	
505	10	0,3-0,4	Under grästorven fanns ett raseringslager liknande det i schakt 504. Under detta fanns storblockig morän.	
506	6	0,2	Under grästorven fanns ett raseringslager av sprängsten, tegel och taktegel. I botten storblockig morän.	
507	6	0,2	Under grästoven fanns ett 0,2 meter tjockt ploglager. I botten silt och moränsten.	
508	7	0,3	Under grästorven fanns ett 0,3 meter tjockt ploglager, i botten lera.	

Samtliga schakt grävdes med en skopbredd om 1,5 m.

